

ΓΟΛΟΣ – ΒΟΛΟΣ

Εἰ καὶ ἤδη ἀρχαῖος Γραμματικός, ὁ Ἡρωδιανός, ἐδίδαξεν ὅτι «οὐ δεῖ τὰς τῶν κυρίων ἐτυμολογίας λαμβάνειν» (Β' σ. 288.), οὐχ' ἥττον τὸ ἐρευνητικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, ἤδη ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, φαίνεται ἐπιχειροῦν τοιαύτας ἐτυμολογίας («οἱ δὲ Ἑλληνες σοφίαν ζητοῦσι» Παῦλος). Πασίγνωστος εἶναι ἡ παρεχομένη ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος Ὀδυσσεύς, (τ 408 - 0:) Κατὰ ταῦτα οὐδὲν ἄπορον ὅτι πάντοτε τολμῶνται τοιαῦται ἐτυμολογαί ὀνομάτων ἀνθρώπων, τόπων κτλ. Οὕτως ἐπ' ἐσχάτων ἐλέχθη καὶ ὑπεστηρίχθη ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Βόλος εἶναι γνησίως Ἑλληνικὸν παραγόμενον ἐκ τοῦ ὀνόματος Βόλος.

Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἀντιβαίνουσί τινα, ἅτινα καλὸν φαίνεται νὰ λεχθῶσιν, ἵνα τύχωσι τῆς προσηκούσης βασάνου, καὶ οὕτως ἀποδειχθῇ τελειωτικῶς ἡ ἀλήθεια, ὅποιαδήποτε εἶναι.

Πρῶτον: ὁ μετὰ τοῦ Γ τύπος, Γόλος παρεδόθη παλαιότερον παρὰ Κατακουζηνῷ· ἤδη ἄρα ἐκ τῶν προτέρων φαίνεται ὁ μετὰ τοῦ γ τύπος γνησιώτερος. Καὶ σημειωτέον ὅτι οὗτος ἐφέρετο μέχρι χθὲς ἢ καὶ φέρεται ἔτι καὶ σήμερον παρὰ τοῖς πολλοῖς. Δὲν φαίνεται ἄρα γέννημα τῆς στιγμῆς.

Δεύτερον: ἡ κατὰ παρετυμολογίαν τροπὴ τοῦ ἀγνώστου Γόλος πρὸς τὸ γνωστὸν Βόλος (βόλος) εἶναι εὐνόητος, τοῦναντίον δὲ ἡ τοῦ Βόλος εἰς Γόλος οὐχί, διότι διὰ τῆς παρετυμολογίας, ψυχολογικοῦ φαινομένου, ἐπιτελεῖται ἡ προσέγγις τοῦ ἀγνώστου πρὸς ἄλλο γνωστόν.

Τρίτον: οἱ φθογγολογικοὶ νόμοι φαίνονται ἀντιβαίνοντες πρὸς τὴν γνησιότητα τοῦ Βόλος. Ἐλέχθη δηλ. ὅτι φωνητικῶς ἐνηλλάσσεται πάλαι καὶ ἐναλλάσσεται σήμερον ἔτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ τὸ β καὶ γ, καὶ δὴ ὅτι οὕτως ἐρμηνευτέα ἡ παρὰλληλος ἐμφάνις τοῦ Βόλος καὶ Γόλος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Διότι ἡ μὲν τὸ πάλαι ἐμφάνις τοιαύτης ἐναλλαγῆς εἶχεν ὅχι ἁπλῶς φωνητικὴν, ἀλλὰ ἐτυμολογικὴν αἰτίαν, ἀνήγετο δηλ. εἰς ἀρχαιότερον Ἰαπετικὸν ὑπερωϊκοχειλικὸν (Labiovelare) φθόγγον *gi*, ὅστις κατὰ λόγον τῶν παρακειμένων φωνηέντων ἐξειλίχθη σὺν τῷ χρόνῳ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἰς χειλικὸν β ἢ εἰς οὐρανικὸν γ, π.χ. *γυνά - βανά, Γύλιππος - Βίλιππος* κττ. (πλείονα περὶ τούτων εὐρίσκει ὁ βουλόμενος ἐν τόμ. Α' σελ. 452 κῆξ. τῶν Ἀκαδημειῶν μου Ἀναγνωσμάτων, ἐκδ. 2^α).

Ἡ δὲ ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ τοιαύτη ἐναλλαγὴ τοῦ β καὶ γ δὲν ἀνήκει εἰς πᾶσαν τὴν νέαν γλῶσσαν, ἀλλ' εἰς μόνας τὰς διαλέκτους τῆς Κύπρου, τῆς

Δωδεκανήσου καὶ ἄλλων ἐκεῖ περὶ τὴν μεσημβρίαν νήσων (πρβ. Μενάρδον ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. ΣΤ' σελ. 148, 160 κεφ. καὶ τῶν ἑμῶν Μεσαιωνικῶν καὶ Νέων Ἑλληνικῶν τόμ. Β' σελ. 421 - 2), ἐν Κρήτῃ δέ, Πελοποννήσῳ καὶ τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι τοιαύτη ἀπλῶς φωνητικὴ ἐναλλαγὴ τοῦ β καὶ γ εἶναι, καθόλου εἰπεῖν, ἄγνωστος, κατ' ὅσον γινώσκω. Δὲν ἐπιτρέπεται δὲ ἐπιστημονικῶς ἡ ἐπέκτασις καὶ χρῆσις φωνητικῆς παθήσεως διαλεκτικῶς περιωρισμένης εἰς ἐρμηνεῖαν φαινομένων καθολικῶν ὅλης τῆς γλώσσης. Τὰ διαλεκτικὰ ἄρα τῶν νησιωτῶν λαβῶνω - λαγῶνω κττ. δὲν βοηθοῦσιν εἰς ἐρμηνεῖαν τοῦ θεσσαλικοῦ Βόλος - Γόλος.

Τέταρτον: καὶ ἡ σημασία τοῦ σημερινοῦ Βόλος δὲν φαίνεται συνάδουσα πρὸς τὴν τοῦ ἀρχαίου βόλος. Εἶναι δηλ. γνωστὸν ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ἡ λέξις βόλος ἐδήλωσε πολλὰς σημασίας, ὧν ἡ ἐγγυτέρω πρὸς τὴν ἀλιεῖαν, ἐσχετίσθη πρὸς τὸ περὶ ἧς ὁ λόγος τοπωνυμικὸν ὁ Βόλος, λεχθὲν ἐπὶ τοῦ ἰχθυοπωλείου. Ἀλλὰ μοὶ φαίνεται οὐκ ὀρθῶς, διότι ὁ βόλος ἐσήμαινε πάλαι καὶ σημαίνει καὶ σήμερον τὸ βάλλειν τὴν σαγὴν ἐῖς τὴν θάλασσαν (πόσους βόλους ἐκάμετε), ἔπειτα αὐτὴν τὴν σαγὴν καὶ τὸν φραγμὸν τοῦ στομίου τοῦ ἰχθυοτροφείου διὰ τῆς σαγῆνης, περαιτέρω τὸν τόπον, τὴν θέσιν, ἔνθα βάλλεται αὕτη κττ., ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ἰχθυοπωλεῖον. (Ὁ βουλόμενος δύναται νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ γραφεῖον τοῦ λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ ἐξετάσῃ τὰ ἐκεῖ ἐκ διαφόρων χωρῶν δελτία). Καὶ ἀληθῶς φαίνεται παράδοξον ὅτι τὸ ὄργανον, ὃ βάλλεται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ δι' οὗ ἐν τῇ θαλάσῃ ἀλιεύονται οἱ ἰχθύες, θὰ ἠδύνατο νὰ σημάνῃ καὶ τὴν ἐν τῇ ξηρᾷ θέσιν, ἔνθα οὗτοι πωλοῦνται.

Ἀφοῦ δ' οὕτως ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον ὄνομα βόλος ἀναγωγὴ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Βόλος ἐδείχθη παρέχουσα τοσαύτας δυσκολίας (ἱστορικὴν, ψυχολογικὴν, φθονγγικὴν, σημασιολογικὴν), ὑπολείπεται νὰ ἐξετασθῇ μήπως εἶναι δυνατόν νὰ ἐξευρεθῇ ἄλλη τις ἀρχὴ αὐτοῦ μὴ προσκρούουσα οὕτως εἰς ἐπιστημονικὰς ἀρχάς. Πρὸς τοῦτο λέγομεν τάδε: εἶναι γνωστὸν ὅτι ἤδη πρὸ πολλοῦ προετάρθη ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος Βόλος ἐκ τοῦ Σλαβικοῦ γόλος δηλοῦντος ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν γυμνός, ἀπεκρούσθη δὲ αὕτη, διότι βέβαια φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξον πῶς ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ γυμνὴ πόλις πολυάνθρωπος. Ἀλλ' ἂν τις προσεκτικώτερον ἐμβλέψῃ καὶ εἰς τὴν λέξιν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν κατὰ πρῶτον χρῆσιν αὐτῆς παρ' ἡμῖν, μανθάνει ὅτι δὲν εἶναι κατ' ἀλήθειαν ἡ παραγωγὴ αὕτη τοσοῦτον ἄτοπος.

Διότι ἡ λέξις *golo* (ὅπως καὶ ἡ λέξις γυμνός) δὲν ἐλέγετο μόνον ἐπὶ ἀνθρώπων γυμνῶν, ἀλλὰ κατ' ἕκτασιν καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων. Ὅπως ἄρα ἐν Κρήτῃ λέγονται *μαδάρες* αἱ ἐν Σφακίοις ὀροσειραὶ, οὐχὶ βεβαίως διότι τὰς ἐμάδησέ τις, ἀλλὰ διότι εἶναι ὄρη ψιλὰ, ἄδενδρα, οὕτως ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ποτε καὶ ἡ περὶ τὴν γνωστὴν σημερινὴν πόλιν χώρα (καθὼς καὶ ἡ ὑψηλότερον κειμένη ἐπάνω Βόλος) γόλος ὡς ἄδενδρος· καὶ ἀληθῶς ἦσαν καὶ εἶναι

τοιούτοι οἱ περὶ τὴν πόλιν ταύτην λόφοι, τὸ δὲ Σλαυικὸν ὄνομα γόλο ἐλέγετο πράγματι ὑπὸ τῶν Σλαύων ἐπὶ τε ἄλλων ποικίλων καὶ ἐπὶ ψιλῶν ὁρέων.

Ὅτι δὲ πράγματι εἰσῆλθον κατὰ τὸν σκοτεινὸν μέσον αἰῶνα Σλαῦοι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς περὶ τὸ Πήλιον τύπους, τούτου τεκμήρια σαφῆ εἶναι αἱ τοπωνυμῖαι *Βιλίτσα*, *Γορίτα*, *Ζαγορά* κλπ. κλπ., διὸ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀρνούμεθα τὸ ἱστορικὸν γεγονὸς τοῦτο.

Οὕτως ὀνομάσθη γόλος κατὰ πρῶτον θέσις τις ἄδενδρος, ἔπειτα μικρὸς συνοικισμός, κατόπιν φρούριον, καὶ τελευταῖον πόλις. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐξέλιξις αὕτη τῆς χρήσεως τοῦ ὀνόματος καταδεικνύεται κάλλιστα, ἔξ ὧν διαλαμβάνει περὶ τοῦ ὀνόματος τούτου ὁ λόγιος συγγραφεὺς κ. Δ. Κ. Τσοποτὸς ἐν σελ. 36 τῆς πραγματείας αὐτοῦ «ὁ Παγασητικὸς κόλπος καὶ ὁ Βόλος».

Λυποῦμαι πολὺ ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ συμφωνήσω κατὰ πάντα πρὸς τὸν ἀξιότιμον κ. Τσοποτόν. Ἀλλὰ «φίλος μὲν Πλάτων, φιλότατ' ἡ ἀλήθεια». Λοιπὸν ἄς ἀκουσθῶσι καὶ αἱ ἀντιρρήσεις αὗται καὶ ἐκ τοῦ ἀγῶνος θὰ διαλάμψη ἡ ἀλήθεια.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΑΔΑΚΙΣ